

СПЕЦИФІКА НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

*Сич Т.В., кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри державної служби, адміністрування та управління
Інституту післядипломної освіти й дистанційного навчання
ДЗ „Луганський національний педагогічний університет імені
Тараса Шевченка”, м. Старобільськ*

У статті проаналізовано специфіку наукових досліджень проблем управління освітою. Розкрито співвідношення педагогічної, управлінської та науково-дослідної діяльностей. Розглянуто фактори, які стримують розвиток у сфері управління освітою та його наукове обґрунтування.

Ключові слова: наукові дослідження, управління освітою, дослідження проблем управління освітою.

В статье проанализирована специфика научных исследований проблем управления образованием. Раскрыто соотношение педагогической, управленческой и научно-исследовательской деятельности. Рассмотрены факторы, сдерживающие развитие в сфере управления образованием и его научное обоснование.

Ключевые слова: научные исследования, управление образованием, исследование проблем управления образованием.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Останніми роками окреслилася загальносвітова тенденція щодо зростання кількості захищених дисертацій і одержання наукових ступенів не лише

науково-педагогічними працівниками вищої школи, а також і практичними працівниками галузі освіти як показник їхньої професійної компетенції. Ця тенденція торкнулася й досліджень проблем управління освітою.

Наукові дослідження – це джерело пошуку, що сприяє збагаченню теорії та практики. Беручи до уваги означену тенденцію, можна зробити висновок, що в сучасних умовах відбувається зближення науки й практики й розвиток науки управління освітою як самостійної дисципліни. Але загальновідомим є той факт, що вплив результатів цих чисельних досліджень на теорію і особливо на практику управління у галузі освіти виявляється недостатнім. Спробуємо розібратися, у чому причина цього протиріччя?

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Науковці, які займалися проблемами методології наукових досліджень, аналізом якості наукових робіт (О. В. Бережнова, С. У. Гончаренко, В. В. Краєвський, О. М. Моїсєєв, М. М. Поташнік, Ю. П. Сурмін, Н. В. Туленков та ін..), вказують на різні причини визначеного протиріччя. Так зниження якості проведення наукових досліджень пов'язується із невимогливістю спеціалізованих вчених рад із захисту дисертацій, недостатньою підготовленістю самого дослідника, низьким рівнем його методологічної культури, недостатнім вираховуванням у наукових дослідженнях як специфіки управління у галузі освіти, так і особливості його наукового пізнання в цілому. Але аналізування всіх зазначених причин виходить за межі наукової статті.

Метою статті є визначення з методологічних позицій специфіки дослідної роботи в галузі управління освітою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управлінська діяльність у сфері освіти являє собою частину, точніше, підсистему всієї системи освітньої (педагогічної) діяльності, а остання - в свою

чергу виступає як підсистема по відношенню до більш широкої системи, якою є суспільство в цілому.

Бережнова О. В., Краєвський В. В. виділяють такі види діяльності, кожен з яких якраз і становить одну з підсистем педагогічної діяльності в її цілісності:

- практична (робота педагогів-практиків; вчителі та вихователі в безпосередньому спілкуванні передають учням і вихованцям культурне надбання суспільства, розвивають їх здібності, сприяють становленню особистості);
- адміністративна (діяльність керівників та інших організаторів освітнього процесу);
- науково-дослідна (діяльність працівників науково-освітніх установ із вироблення наукового знання);
- передача результатів педагогічної науки практиці (робота установ підвищення кваліфікації та додаткової освіти, взагалі всіх, хто надає вчителям методичну допомогу) [1].

Необхідно відзначити подвійність положення науки в цій системі уявлень. З одного боку, як відзначає Краєвський В. В., педагогічна та наукова діяльність виступають як два рівноправних її виду. З іншого, наукове пізнання входить всередину системи педагогічної діяльності та визнається одним із її видів. Така саме подвійність притаманна й діяльності з управління освітою, яка вбудована в контекст освітньої діяльності і багато в чому характеризується тими ж рисами, що й будь-яка діяльність у даній галузі, а з іншого боку, вона стоїть як би поза цієї діяльності, оскільки організовує і спрямовує її у вирішенні завдань, що стоять перед освітою в цілому. Але виникає сумнів щодо ствердження автора про те, що всі ці види діяльності практична, адміністративна (управлінська), наукова та діяльність з передачі результатів науки в практику в кінцевому рахунку, здійснюють одну й ту ж функцію підготовки підростаючого покоління до участі в житті суспільства

шляхом залучення кожної людини до культури, розвитку її особи [1]. Так управлінська діяльність спрямована на зменшення ступеня випадковості та підвищення ступеня детермінованості функціонування педагогічної системи [3, с. 36 -37].

Наукова діяльність виконує завдання обґрунтування інших видів діяльності, у тому числі адміністративної та власної. Але не викликає сумніву, що зазначені види діяльності у своїй цілісності та взаємозв'язку необхідні для забезпечення педагогічної діяльності та досягнення педагогічної мети.

Специфіка як наукової, так і управлінської діяльності полягає в тому, що як та, так і інша, входячи органічною частиною в педагогічний контекст, в той же час реалізують положення, відповідно, загальної методології науки та теорії управління з обов'язковим урахуванням специфіки галузі, в якій вони застосовуються. Так способи наукового пізнання залишаються тими ж, що і в інших науках, але вони конкретизуються з урахуванням специфіки даної наукової дисципліни.

Управляти роботою навчального закладу або реалізацією програми досліджень в галузі освіти не те ж саме, що керувати виробничою організацією, або дослідженнями в галузі, наприклад, фізики.

Інша особливість такого ж типу полягає в тому, що управлінські впливи можуть бути спрямовані як на освіту в цілому, так і на саму систему управління як частину цієї системи. Така специфіка співвідношення суб'єкту та об'єкту відмічається відносно наукової діяльності, яка виконує завдання обґрунтування педагогічної, управлінської діяльності, а також самої наукової діяльності з методологічних позицій. Не врахування цієї специфіки, як в управлінській практиці, так і в науковому пізнанні, може призвести до грубих помилок, наслідки яких усуваються з великими труднощами.

Крім зазначених вище обставин, призводить до помилок в управлінській діяльності та появи сумнівних результатів досліджень проблем управління освітою ще декілька факторів, які стримують розвиток у сфері управління освітою та його наукового обґрунтування.

Так, як відзначають М. М. Поташнік, О. М. Моїсеєв, Є. М. Хриков, загальні правила менеджменту, створені в рамках інших наук (кібернетики, економіки тощо) намагаються поширити на освіту без урахування її специфіки. Неможливо переходити від управління одним об'єктом до управління іншим, керуючись лише загальними принципами, без знання специфіки керованого об'єкта. У нашому випадку це знання про освіту, яке представляє педагогіка. Фактично сутність багатьох вітчизняних наукових робіт, присвячених проблемам управління освітою полягає у перенесенні загальних положень теорії управління на освітнє підґрунтя. При цьому особливості навчальних закладів враховувалися переважно на технологічному рівні, а не на концептуальному [3, с. 30].

Недостатнє усвідомлення дослідниками специфіки управління освітою як самостійної наукової дисципліни, за думкою М. М. Поташніка та О. М. Моїсеєва, призводить до низки помилок у дослідженнях: часто у дослідженнях фактично ведеться розмова тільки про керований об'єкт, а не про саму управлінську діяльність; управлінські питання розглядаються без зв'язку з об'єктами управління; розглядаються і об'єкт, і управління, але не розкривається їх взаємодію, що не показується спільний розвиток освітніх систем і систем управління ними [2, С.43-44].

Цей перелік помилок продовжує В. В. Краєвський: довільний вибір ключового визначення дослідження та його обґрунтування на рівні особистої думки; ефективність пропонованої управлінської системи характеризується показниками результатів педагогічної

діяльності, зокрема, навченості школярів; пряме проектування результатів досліджень в інших науках на сферу освіти та ін. [1].

Необхідно додати до цього недостатню актуальність проблематики наукових досліджень. Сутність наукової проблеми полягає у відображенні об'єктивно існуючих суперечностей, які можуть бути розв'язані тільки засобами науки. Джерело проблеми, як правило, міститься у практичній діяльності. Та розв'язання будь-якого практичного завдання засобами науки – означає визначення його співвідношення з частиною невідомого в науковому знанні і в результаті наукового дослідження поповнення цієї частини новими знаннями, які потім будуть використані у практичній діяльності. І хоча формальною ознакою актуальності наукових досліджень є зв'язок теми дисертації з планом науково-дослідних робіт освітньої організації. Досить часто молоді вчені беруть до розгляду проблеми із суб'єктивних позицій, не маючи уявлень про завдання практики, чи про те, що ця проблема вже має розв'язання у науці.

Отже, дослідження можна вважати об'єктивно актуальним у тому випадку, коли його тематика відповідає насущним потребам практики, а також заповнює прогалину в науці, яка на даний час не має наукових засобів для розв'язання актуального наукового завдання. Тому потребує подальшого обговорення процес визначення актуальної проблематики наукових досліджень управління освітою. А сама процедура затвердження тематики наукових досліджень має стати більш принципіальною та позбавленою формалізму, який гальмує розвиток науки.

Іншим фактором, що гальмує розвиток у сфері управління освітою, є здійснення досліджень проблем управління освіти у рамках методології природничо-наукового пізнання із недостатнім врахуванням специфіки пізнання гуманітарної сфери, до якої воно відноситься.

Так В. В. Краєвський вказує на те, що у даному випадку використання статистичних методів не відповідає природі об'єкта дослідження, який відноситься до гуманітарної сфери. Також вчений вказує на той факт, що специфіка гуманітарного пізнання досі повністю не визначена, методологія гуманітарного пізнання знаходиться в стадії постановки проблеми у вітчизняній науці, що ускладнює можливість отримання об'єктивних знань, на основі яких приймалися б ефективні рішення в сфері освіти.

Вчений вказує на складність суб'єкт-об'єктних відносин між людьми, що діють в сфері управління, а саме: відносини всередині освітнього процесу (вихователь-вихованець, учитель-учень); відносини між суб'єктом управління і об'єктом, тобто освітнім процесом і його забезпеченням; відносини між суб'єктом дослідження і об'єктом, яким є управлінська діяльність. Саме складність формалізації цих відносин, необхідність врахування їхнього ціннісного аспекту, за думкою вченого, обумовлює застосування якісних методів на відміну від досліджень з управління іншими об'єктами, де широко використовуються математичні моделі та методи [1].

На специфічність методів дослідження управління освітою вказували М. М. Поташника і А. М. Моїсєєв поряд із іншими ознаками самостійності управління освітою як наукової дисципліни: наявності відокремленого предмета; існування специфічного понятійно-категоріального апарату; специфічністю моделей світу [2].

І ці ствердження не викликають сумнівів. Але, на наш погляд, не слід категорично заперечувати застосування у дослідженнях проблем управління статистичних методів. Педагогічна система та управлінська діяльність як її підсистема підлягають опису як якісними, так і кількісними показниками. Тому необхідно поєднувати застосування кількісних та якісних методів, а їх вибір методологічно обґрунтувати відповідно до мети та завданням дослідження.

При визначенні специфіки досліджень в галузі управління освітою доцільно взяти до уваги наявність виділених Е. Г. Юдіним компонентів змісту поняття „предмет науки”[4, с. 60]. За виділеними вченим компонентами, дослідження в галузі управління освітою мають специфічний об'єкт дослідження як область дійсності (управлінська діяльність та її результати); мають власну емпіричну область, тобто сукупність різних емпіричних описів, які відображають управління освітою на різних рівнях; завдання дослідження (наукове забезпечення управлінської діяльності) та пізнавальні засоби (методи й специфічний понятійний апарат). Е. Г. Юдін справедливо стверджує, що жоден з цих компонентів сам по собі не створює предмета. Як наукова реальність він формується тільки цілісністю всіх компонентів і характеризує специфіку даної наукової дисципліни. Взятий в цілому, предмет виступає як посередник між суб'єктом і об'єктом дослідження: саме в рамках предмета суб'єкт має справу з об'єктом.

Висновки. Наукові знання, використані різними педагогічними спеціальностями, у тому числі й теорією та методикою управління освітою, складають цілісну картину, яка відображає всі аспекти педагогічної дійсності. Об'єктивно існує управлінський аспект педагогічної діяльності і, що особливо важливо, педагогічний аспект діяльності управління у сфері освіти. Інтеграцію уявлень про ці види діяльності та аспектів їх розгляду слід визнати найважливішим чинником, який міг би сприяти розвитку наукових досліджень в галузі управління освітою. Обґрунтування практики управління освітою не може зводитися до простого додатку загальних положень теорії управління до такого специфічного об'єкту, яким є освіта. Дослідження проблем управління освітою мають здійснюватися з урахуванням специфіки управління в освітній галузі.

Необхідне подальше дослідження особливостей використання методів у дослідженнях проблем управління освітою, шляхів

визначення актуальної проблематики досліджень та формування методологічної культури дослідника.

Література

1. Бережнова В. Е. Краевский В. В. Научный статус исследований в области управления образованием как методологическая проблема [Электронный ресурс] / Бережнова Елена Викторовна, Краевский Володар Викторович // Эмиссия. Оффлайн (научно-педагогический интернет-журнал) – январь, 2010.– Режим доступа: <http://www.emissia.org/offline/2010/1378.htm>
2. Поташник М. М., Моисеев А. М. Диссертации по управлению образованием: Состояние, проблемы, современные требования. – М., 1998. – 176 с.
3. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом : Навч. посіб. /Є. М. Хриков. – К. : Знання, 2006. – 365 с.
4. Юдин Э.Г. Системный подход и принцип деятельности. Методологические проблемы современной науки / Э.Г. Юдин – М. : „Наука”, 1978. – 391 с.

Specificity of the research of education management problems

Sych T.V., Candidate of Pedagogic Sciences, senior lecturer in the Department of State Service, Administration and Management of Institute of Continuing Education and Distance Study of Luhansk Taras Shevchenko National Pedagogical University, the city of Starobilsk.

In this article specificity of the research of education management problems is analyzed. Recently it is the global trend of increasing the number of defended dissertations and obtaining degrees not only scientific and pedagogical staff of high school but practitioners in education as the

indicator of their professional competence. This trend has affected researches of education management problems. But the fact of common knowledge is that the impact of the results of these numerous researches on the theory and practice of management in the field of education is insufficient.

Scientists concerned with the problems of scientific research methodology, analysis of quality of scientific research works (O. V. Berezhnova, S. U. Goncharenko, V. V. Krajewski, O. M. Moiseev, M. M. Potashnik, Y. P. Surmin, N. V. Tulenkovetc .) indicate different causes of the contradiction. Thus the reduction in the quality of research is connected with indiscriminateness of academic councils of thesis defense, lack of knowledge of a researcher, his low methodological culture, lack of calculation in research as specificity of education management as his scientific study in general. But analyzing all these reasons goes beyond the scientific article. The aim of the article is to determine the specific of research in education management on methodological position.

Scientific knowledge which is used by different teaching specialties includes the theory and methodology of education management, makes up a coherent picture that reflects all aspects of educational reality. Objectively, there is a managerial aspect of educational activities and, most importantly, the pedagogical aspect of management education. The integration of ideas about these activities and the aspects should be admitted the most important factor that could contribute to the development of education management research. Justification of practice in education management cannot be reduced to a simple application of the theory of general management to such a specific object as education. Researches in education management should be carried out considering specificity of management in education.

Key words: scientific research, education management, research of education management problems